

Den norske befolknings syn på psykologer

BJØRN CHRISTIANSEN

*Institutt for samfunnpsykologi
Universitetet i Bergen*

The public image of psychologists in Norway.

Abstract. — The numerical growth of Norwegian psychology over the last 60 years is briefly described. Reference is made to a few American studies of the public image of psychologists. Subsequently, data are presented from a Norwegian opinion poll conducted in the summer of 1984. A national representative sample of close to 1000 persons was interviewed. In the opinion of the majority of the respondents, psychologists are the most knowledgeable about human nature, are the preferred professionals to ask for help in case of depression and nervousness, and are practitioners likely to provide better service to many people presently being cared for by physicians, ministers and social workers. The results indicate that a high proportion of the population has a favourable perception of psychologists; that attitudes towards various aspects of psychologists as service providers are intercorrelated; that psychologists are considered rather homogenous with respect to professional competence, and that a substantial part of the population discriminate between psychologists and psychiatrists. Comparisons are drawn with survey data collected in 1969. It is maintained that the psychology profession's status and visibility in Norway has increased significantly over the last fifteen years.

Psykologene utgjør en relativt ny og en tallmessig sett relativt beskjedne yrkesgruppe. Det første psykotekniske kontor ble opprettet for litt over 60 år siden, og fra omtrent samme tid — kan man regne påbegynnelsen av psykologers terapeutiske privatpraksis. De første yrkesutøvende psykologer hadde gjerne en akademisk doktorgrad, men ingen universitets-eksamen i faget psykologi. Praktiske kunnskaper og ferdigheter hadde de skaffet seg gjennom lesing og studiebesøk i utlandet.

Først i 1928, noen år etter at den praktiske

psykologiske virksomhet var kommet i gang, ble de to første magistere i psykologi uteksaminert i Oslo. Tilstrømningen til faget var nokså beskjedent. Frem til 1940 var det bare 12 som hadde avlagt mastergraden med psykologi hovedfag. Riktignok skjedde det en økning i tilgangen av studenter i slutten av 30-årene, men antallet kom aldri opp i mer enn i underkant av 20.

I årene like etter krigen steg tallet på psykologistudenter nærmest eksplosjonsaktig. I 1948 ble det registrert ca. 200 studenter. Heldigvis stabiliserte studenttallet seg på dette nivå i de følgende år. Det var en tid med en stor tilstrømning og et stort frafall av studenter.

I 1948 ble det etablert en egen yrkesrettet psykologeksamen, en eksamen som fikk avgjørende betydning for rekrutteringen til og utformingen av psykologyrket.

De første offentlige psykologstillinger hadde tilknytning til arbeidspsykologien og til psykologitjenesten i forsvaret. I slutten av 40-årene kom også de første ordinære psykologstillinger innenfor skolesektoren og helsevesenet.

Tallet på yrkesaktive psykologer passerte i 1952 100, i 1956 200, i 1967 400, i 1974 800 og i 1983 1600. Det er blitt beregnet, med alle mulige forbehold, at psykologtallet i år 2002 vil passere 3200. For øyeblikket har landet 1900 psykologer. Dette antall ventes i de nærmeste år å øke med ca. 100 i året.

I våre anslag over psykologstandens vekst — har vi i hovedsak bygd på kandidatstatistikken fra de psykologiske læresteder.

Frem til midten av syttiårene stod det alle og enhver fritt til å gjøre bruk av titlen psykolog. Psykologloven av 1973 gjorde slutt på dette. Heretter var det bare godkjente psykologer som hadde rett til å gjøre bruk av yrkestitlen. Loven medfører at det i årene som kom-

mer er mulig å føre en nøyaktig statistikk over psykologprofesjonens tallmessige utvikling.

På bakgrunn av psykologstandens vekst ligger det nær å spørre om hvilken holdning den nye yrkesgruppe er blitt møtt med fra omgivelsenes side. Det faktum at praktisk talt alle nyutdannede psykologer nokså raskt har funnet seg en nisje på arbeidsmarkedet, tyder på at psykologiske kunnskaper er blitt verdsatt og at det har vært en stigende etterspørsel etter psykologenes tjenester.

Den første systematiske undersøkelse over befolkningens holdning til psykologer ble utført i 1969. Undersøkelsen bygget på intervjuer med et landsomfattende representativt utvalg på 1617 personer. Initiativtager til prosjektet var Ulf Torgersen, mens selve datainnsamlingen ble utført av Norsk Gallup Institutt. Resultatene av undersøkelsen er behandlet i en hovedoppgave fra Institutt for sosiologi i Oslo (Baklien, 1971). Oppgaven er senere publisert i NAVF's Utredningsinstitutt's monografiserie (Baklien, 1976). Undertegnede har i en tidligere artikkel gitt en bred omtale av undersøkelsen (Christiansen, 1974), og også i en egen artikkel — gitt en kritisk vurdering av noen av de psykologi-historiske synspunkter som fremsettes i monografien (Christiansen, 1976).

Et av de første spørsmål som melder seg når det gjelder befolkningens syn på psykologer — er om psykologene blir sett på som en distinkt yrkesgruppe. I hvilken grad reflekterer folks syn på psykologer en noenlunde enhetlig holdningsdimensjon? I hvilken grad blir psykolog og psykiater sett på som forskjellige yrker? I hvilken grad blir psykologene sett på som en homogen yrkesgruppe?

Vi skal i det følgende beskrive en undersøkelse som tok sikte på å besvare disse problemstillinger. Data-innsamlingen ble utført av Norsk Opinionsinstitutt i mai 1984 og baserte seg på intervjuer med et representativt utvalg på 949 personer. Undersøkelsen ble finansiert gjennom en bevilgning fra Norsk Psykologforening og fra Meltzer-fondet ved Universitetet i Bergen.

Vi ønsket å få innblikk i befolkningens holdning til psykologer, men vi var også interessert i å belyse hvilke faktorer det er som determinerer folks psykologholdninger, og hvilken

kontaktflate som eksisterer mellom psykologene og befolkningen. Hvor stor del av befolkningen har vært i kontakt med psykolog? Har de som har truffet psykolog som pasient eller klient, en annen innstilling til psykologer enn resten av befolkningen? I et par senere artikler skal vi gå nærmere inn på disse problemstillinger.

En sammenligning av resultatene fra surveyundersøkelsene i 1969 og 1984 vil kunne gi opplysninger om hvilke endringer som har funnet sted i befolkningens syn på psykologer.

Noen amerikanske survey-resultater

Det ville være interessant å sammenligne folks innstilling til psykologer i forskjellige land. Vi er imidlertid ikke kjent med at det foreligger noen kryss-nasjonale studier på dette området. Derimot foreligger det noen få amerikanske undersøkelser som har prøvd å kaste lys over hvordan den amerikanske befolkning ser på psykologer. Et par av disse undersøkelser går tilbake til slutten av førti-årene og gir dermed en antydning om psykologprofesjonens «image» — tyve år før den første norske survey-undersøkelse.

Guest (1948) rapporterer resultatene av en intervju-undersøkelse som ble foretatt i 1946 hvor et selektert utvalg på 311 personer blir stilt en serie med spørsmål om psykologenes væren og laden. For å lette databearbeidingen ble det i forbindelse med flere av spørsmålene gjort bruk av fikserte svaralternativer. Bl.a. ble intervjuobjektene vist et kort med følgende påskrift: ARCHITECT — CHEMIST — PSYCHOLOGIST — ENGINEER — ECONOMIST. De ble innledningsvis selvsagt ikke gjort oppmerksom på hvilke yrkesgruppe prosjektlederne var særlig interessert i. Svarfordelingen på to av de spørsmålene som ble stilt i denne del av undersøkelsen, er angitt i tabell 1.

Resultatene antyder en oppfatning av psykologer som personer som ikke innbyr til avslappethet i sosiale situasjoner. De blir sett på som tilhørende et yrke som mange anser det som relativt lite ønskelig at deres egne barn skal slå inn på.

På spørsmål om hva psykologer gjør er det

Tabell 1: Holdninger til psykologer i USA anno 1946.

Spørsmål	Svarfordeling (i %)					
	«Architect»	«Chemist»	«Psychologist»	«Engineer»	«Economist»	«Don't know»
«In a purley social situation, i.e. non-job situation, which of the people on that list would you feel most ill-at-ease talking with?».....	6.4	11.9	40.2	10.6	16.4	14.5
«Suppose that a child of yours couldn't decide which of these jobs he would like best. Which one on the list would you like <i>least</i> for him to be?»	8.0	12.9	29.3	9.3	26.7	13.8

22 % som ikke kan svare. Blant de som svarer, mener det store flertall at de beskjeftiger seg med kliniske arbeidsoppgaver. Ca. 60 % av intervjuobjektene sier at de ville kunne foreslå for andre å oppsøke psykolog. På spørsmål om *for hva* er det påny kliniske problemer (mentale lidelser, nervøsitet, ekteskaps-konflikter etc.) som dominerer.

Guest (1948) oppsummerer resultatene slik:

«One important conclusion . . . is that many people have some idea that psychologists deal with mental problems, both intellectual and personal, but that few knew of the psychologists work in other areas, particularly in business and industry. The public seems to think that the psychologist deals only with abnormal individuals, and that professional work with normal individuals is beyond his province . . . people make little or no distinction between psychologists and psychiatrists and their respective areas of responsibility.» (p. 137)

Informatene ble spurt om de visste hvor de kunne få tak i en psykolog hvis de skulle ha behov for en psykolog for ett eller annet. Det vanligste svaret var at det lot seg gjøre ved å kontakte en lege (37 %), slå opp i en telefonkatalog (19 %), eller henvende seg til et nærliggende universitet (16 %). Svært få hadde personlig kontakt med noen psykolog. På den annen side hadde nærmere 80 % en idé om hvordan man kunne gå frem for å få etablert en slik kontakt.

På spørsmål om hvor informantene hadde

fått sitt kjennskap til psykologer fra, svarte 53 % gjennom lesing, 9 % gjennom filmer de hadde sett, 12 % gjennom radioprogrammer de hadde hørt, 8 % gjennom klasseroms-undervisning, 2 % gjennom deltagelse på møter, og 3 % gjennom personlige erfaringer. Enkelte henviste til flere påvirkningskilder.

Informantene ble dernest spurt om de satt igjen med et godt eller et dårlig inntrykk av psykologer. 62 % sa de hadde fått et godt inntrykk, 15 % at inntrykket var negativt, mens 23 % vegret seg for å svare.

For å få utdypet informantenes holdninger ble de i neste omgang bedt om å ta stilling til en serie med uttalelser om psykologi og psykologer. De ble bedt om å si om de var enige eller uenige i endel påstander som ble lest opp for dem. Tabell 2 gir en oversikt over svarfordelingen som fremkom i forbindelse med et par av disse påstandene.

Resultatene antyder en viss ambivalens i opplevelsen av psykologer. På den ene side et ønske om ikke å komme dem for nær, om ikke å bli utsatt for deres innsyn og oppvartning, og på den annen side — en opplevelse av at det er behov for psykologenes tjenester og at de utfører et sensitivt og samfunns-gavnlig arbeid.

Hvilken anseelse som kommer psykologyrket til del er i stor grad avhengig av hvilken referanseramme som blir anvendt.

I en undersøkelse av Thumin og Zebelman (1967) — basert på telefonintervjuer av 400 personer i 1965, ble hver informant spurt om hvilke av to yrker de ville foretrekke at deres egen sønn slo inn på, og psykologyrket ble her stilt opp mot kirurg, ingeniør, advokat,

Tabell 2: Holdningen til psykologer i USA anno 1946.

Påstand	Svarfordeling (i %)		
	Enig	Uenig	Vet ikke/ikke svar
«Public schools often need the services of a psychologist»	75.6	8.7	15.8
«Psychology should be taught in every high school»	65.3	20.3	14.5
«Psychologists are usually wrapped up in their own ideas and theories and aren't very practical»	27.7	52.1	20.2
«Psychologists can read other persons' minds»	25.7	59.2	15.1

psykiater, tannlege. Ser man på antall prosent som foretrekker det ene yrke fremfor det andre — fremkommer en rangering med kirurg, ingeniør og advokat på toppen og psykolog på bunnen. Men det er viktig å fremheve at selv om åtte av ti sa de ville foretrekke at sønnen ble kirurg var det likevel 10 % som foretrakk psykolog, — og selv om 48 % foretrakk tannlege, var det 32 % som prefererte psykolog.

Undersøkelsen var bl.a. lagt opp med sikte på å få klarhet over om folk er i stand til å skille mellom psykolog og psykiater. Informantene ble bedt om å si hva som kjennetegner en psykolog og en psykiater, hvor lang utdanning som er nødvendig og hvilken årsinntekt som er den typiske. De ble også bedt om å angi hvilken yrkesgruppe de ville henvende seg til i forskjellige hjelptrengende situasjoner.

Tabell 3 gir en oversikt over svarfordelingen på noen utvalgte situasjoner. Som man ser er det enkelte situasjoner hvor psykologen blir sett på som den mest nærliggende hjelpeinstans, mens psykiateren blir foretrukket i andre. En stor del av de som nevnte et tredje hjelpealternativ ved alkoholproblemer — henviste til A.A.-bevegelsen. Når det gjaldt ekteskapsproblemer var det mange som mente det kunne være aktuelt å søke hjelp hos en prest eller menighetsforstander.

Thumin og Zebelman (1967) oppsummerer resultatene slik:

« . . . respondents' description of psychologist and psychiatrist . . . reveals substantial ability to distinguish between the two professions. Both psychologist and psychiatrist were credited with analyzing people, helping them with their problems, and studying the mind, emotions and personality. Psychologists, on the other hand, were more frequently associated with research, human behavior, and testing, — while psychiatrists were more often associated with medicine and/or the MD degree . . . roughly one-third of the respondents distinguished the two professions on the basis of the medical degree . . . people are becoming increasingly aware that these overlapping professions are indeed entities unto themselves . . . people apparently know considerably more about psychology today than 20 years ago . . . » (p. 283-285)

Resultatene antyder at en stor del av befolkningen i USA i midten av 60-årene kunne skille mellom psykolog og psykiater. Er dette en utvikling som har fortsatt i den etterfølgende 20-års periode?

Så vidt vi kjenner til er det ikke blitt utført

Tabell 3: Holdninger til psykologer i USA anno 1965.

Hva det ønskes hjelp for	Prosent-andel av informantene som ville kontakte			
	Psykolog	Psykiater	Samme hvem	Andre yrkesutøvere eller vet ikke
Bestemme et barns IQ	73	11	5	11
Løse ekteskapsproblemer	43	17	6	34
Få slutt på overdreven drikking	19	31	7	43
Begynnende sinnssykdom	5	83	5	7

noen kontrollerte replikasjonsstudier. Helt uten holdepunkter er vi allikevel ikke. I en ganske ny undersøkelse av Webb og Speer (1986) blir det sett nærmere på folks holdninger til psykologer, psykiatere, leger, rådgivere, lærere og naturvitenskapsmenn. Intervjuobjektene bestod av 174 personer — fordelt på ulike alder, kjønn og utdanning, men alle med bosted i den østre del av Texas. Det blir antatt at utvalget er mer konservativt i sine grunnholdninger enn det som er typisk for amerikanere flest.

Webb & Speer peker på at det i befolkningen synes å være en utbredt positiv holdning til psykologer. Psykologenes «favorability scores» ligger nær psykiaternes, og høyere enn legers, rådgiveres, læreres og naturvitenskapsmenns. Folks oppfatning av psykologer er at de er «tender-minded clinicians preoccupied with abnormality». I det store og hele er de «indistinguishable from psychiatrists».

Mange amerikanske psykologer har i skrift og tale fremhevet at psykologyrket har andre fasetter enn de kliniske (f.eks. en forskningsmessig forankring) og at psykologers arbeidsfelt ikke bare gjelder helsetjenester. For disse må de nye resultater være litt skuffende. Sannsynligvis har kjennskapet til psykologyrket øket vesentlig i den siste 20 års-perioden, men det økte kjennskap har ikke slik som tidligere, ført til større differensiering men tvert imot til en oppfatning av at psykologer og psykiatere faktisk er nokså like. Forklaringen kan skyldes flere forhold. Mange psykiatere har gitt tilkjenne stor skepsis overfor medikamentell behandling av forskjellige livsproblemer, og mange psykologer har stilt spørsmålstegn ved nytten av psykologisk testing. På den annen side har kanskje mer enn før psykoterapi (psykologisk samtalebehandling) i offentlighetens øyne blitt en fellesnevner for begge profesjoner. Mange psykiatere har begynt å beskjeftige seg med familie- og samlivsproblemer, og mange psykologer har beveget seg inn i tungpsykiatrien. Det er i USA i dag flere psykologer enn psykiatere som arbeider innenfor helsesektoren — og også flere psykologer enn psykiatere som er engasjert i privat praksis. Nyere undersøkelser (Taube et al., 1984) viser dessuten at det innenfor denne subsektor er

et betydelig overlapp mellom psykologers og psykiateres pasientutvalg og behandlingsopplegg.

Vi nevnte ovenfor at en yrkesgruppes anseelse vil være avhengig av hvem den sammenlignes med. En omfattende undersøkelse av forskjellige yrkers sosiale status eller prestisje ble utført i USA i 1947, og undersøkelsen ble gjentatt i 1963 — 16 år senere. Ved begge anledninger ble intervjuobjektene bedt om å angi hvordan de stilte seg til i alt 90 ulike yrker. Psykologyrket var ett av disse.

I 1947 kom psykolog ut med en prestisjeskåre på 85 på en skala fra 33 til 96, og med en rangplass på 22. I 1963 var rang-plassen forbedret til 18, og prestisjeskåren økt til 87. Psykolog ble altså bedømt statusmessig å ligge innenfor den øvre 1/4 av fordelingen. Høyest status ble begge ganger tilkjent høyesterettsdommer, og lavest status til gatefeier, skopusser. Psykolog ble funnet å komme etter lege, professor, advokat og arkitekt, men foran økonom, lærer, sosiolog og sosialarbeider. To yrkesgrupper som psykologene synes statusmessig å ligge nokså nær både i 1947 og 1963 var henholdsvis prest og sivilingeniør.

Et hovedresultat ved de to undersøkelser er den store stabilitet som synes å kjennetegne forskjellige yrkers status over tid. Når det gjelder prestisjeskårer ble det påvist en korrelasjonskoeffisient på .99.

Oppover-mobiliteten i psykologenes status fra 1947 til 1963 går sammen med en nedgang i andelen intervjuobjekter som sa de ikke visste hvordan de skulle plassere psykologyrket. I 1947 var det 15 % som kom i denne kategori. I 1963 var andelen sunket til 6 %. I det store og hele synes det å være en viss empirisk dekning for at publisitet omkring et bestemt yrke fører til økt prestisje. En del av forklaringen på psykologyrkets høyere anseelse i begynnelsen av sekstiårene enn i slutten av førtiårene kan derfor meget vel skyldes at yrket fikk større offentlig oppmerksomhet i løpet av denne tidsperiode.

Det er trolig at det for 40—50 år siden var få som diskriminerte mellom psykolog og psykiater. Etterhvert har stadig flere blitt klar over forskjellen i utdanning og i at de to yrkesgrupper har forskjellig faglig kompetanse.

Men det større kjennskap til yrkesgruppens utdanning og kompetanse, har i det siste ført til en større vektlegging av likheter enn forskjeller — slik at det antakelig i dag i motsetning til tidligere, er blant de best informerte at man finner den sterkeste poengtering av yrkesgruppens substituerbarhet i kliniske situasjoner og i ansvar- og ledelsesfunksjoner. Artikuleringen av forskjeller blir gjerne blant de velinformerte sett på som ledd i profesjonspolitiske utspill.

Vi vil i denne forbindelse trekke frem at det ved amerikanske psykiatriske klinikker («Community Mental Health Centers») i slutten av syttiårene var ansatt mer en dobbelt så mange psykologer som leger, og at slike klinikker i dag like ofte har en psykolog som en psykiater som ansvarlig faglig leder (McGuire, 1980). Et flertall av amerikanske stater har innført «freedom of choice» lover som setter forbud mot å innføre bestemmelser som prefererer behandling hos enten psykolog eller psykiater på områder hvor begge yrker har den samme offentlige licencia *practicandi*.

Etter vår kortfattede henvisning til amerikanske forhold skal vi påny vende tilbake til det norske intervju-materialet.

Folks innstilling til psykologyrket

Hvis det er slik at befolkningens holdning til psykologer står for en distinkt og enhetlig holdnings-dimensjon, skulle vi vente å finne en signifikant korrelasjon mellom svarene på spørsmål som berører forskjellige sider eller egenskaper ved psykologen som yrkesutøver.

Før vi går inn på psykologoppfatningers indre konsistens, vil vi gi en beskrivelse av de 7 spørsmål vi gjorde bruk av for å få et mål på folks holdning til psykologer. Vi skal gjengi spørsmålene og vise hvilken svarfordeling som fremkom. Tre av spørsmålene er nokså like de som ble stilt i Bakliens undersøkelse i 1969. Det er her mulig å foreta sammenligninger mellom svarfordelingene. Men det er grunn til å peke på at det ikke konsekvent er snakk om helt identiske spørsmål-formuleringer. Sammenligninger må derfor gjøres med forbehold. Vi har valgt å gjengi de formuleringer som ble brukt ved de to anledninger.

Ett av spørsmålene gjelder synet på hvilken yrkesgruppe som har høyest menneskekunnskap.

Spørsmål 1 (1969)

Hvis vi ser på følgende yrker (LES LANGSOMT): Prest, lege, psykolog, sosialarbeider og lærer, hvilken yrkesgruppe vil De si kommer *høyest* når det gjelder menneskekunnskap?

Spørsmål 1 (1984)

VIS KORT. Hvilken av yrkesgruppene på dette kortet vil De si kommer *høyest* når det gjelder menneskekunnskap? (På kortet står: PREST, LEGE, PSYKOLOG, SOSIALARBEIDER, LÆRER.)

Når vi valgte å gjøre bruk av kort var det for å gi intervjuobjektene anledning til å gjenta svaralternativene uten å gå veien om å spørre.

Tabell 4 gir en oversikt over hvor stor andel av de spurte som tillegger hver av de nevnte yrkesgrupper størst menneskekunnskap.

Tallene i parentes viser prosent-fordelingen når ikke-besvart-gruppen blir holdt utenfor.

Resultatene viser at for omtrent halvparten av utvalget fremstår psykologen som den som har høyest menneskekunnskap. Nest etter psykologen følger legen, og etter legen — sosialarbeideren.

Sammenlignet med for 15 år siden — har psykologen åpenbart styrket sin posisjon som menneskekjenner i folks bevissthet. Med den aktuelle utvalgs-størrelse, kan en forskjell på 2—3 % skyldes tilfeldighet. Er forskjellen 4—5 % eller mer, er det imidlertid grunn til å regne med at vi står overfor en reell forskjell. Våre data antyder derfor nokså klart at legen og presten ikke lenger har den status som men-

Tabell 4: *Psykologens status som menneskekjenner.*

Svarkategori	Svarprosent	
	1969	1984
Prest	14 (15)	8 (9)
Lege	33 (34)	23 (25)
Psykolog	36 (38)	46 (49)
Sosialarbeider	9 (9)	12 (13)
Lærer	4 (4)	4 (4)
Ikke-besvart	5	7

neskekjennere som de engang hadde, og at psykologen og også i noen grad sosialarbeideren — har vunnet terreng på disse eldre profesjoners bekostning.

Spørsmål 2 (1969)

Jeg skal nå lese opp to setninger, for å få vite hvilken De er mest enig i:

1. Psykologer klusser ofte med saker som ellers ville ha ordnet seg selv på en grei og naturlig måte.
2. Psykologer steller med saker som vanligvis blir tatt alt for lite alvorlig; ingenting ordner seg av seg selv.

Er De mest enig med nr. 1 eller med nr. 2?

Spørsmål 2 (1984)

Jeg skal lese opp to setninger for å få vite hvilken De er mest enig i. Er De mest enig i at:

Psykologer klusser ofte med saker som ellers ville ha ordnet seg selv på en grei og naturlig måte, eller at:

Psykologer steller med saker som vanligvis blir tatt alt for lite alvorlig; ingenting ordner seg av seg selv.

Også her er det et ganske stort sammenfall i spørsmålstillingene. Den viktigste forskjell ligger i poengteringen av alternativene.

Tabell 5 viser hvor stor andel av de spurte som sier seg enig med hver av påstandene.

Omlag 2/3 av informantene i 1984 mener at psykologene beskjeftiger seg med alvorlige saker. I 1969 var det litt under halvparten av utvalget som mente det.

Mest iøyenfallende når det gjelder svarfordelingen på de to tidspunkt, er den vesentlige reduksjon i tallet på personer som ikke vet eller ikke vil svare.

Dette antyder klart at psykologprofesjonen over de 15 siste årene er blitt mer synlig, at

Tabell 5: Hvordan psykologen forholder seg til arbeidsoppgaver.

Svarkategori	Svarprosent	
	1969	1984
Psykologen klusser med saker . . .	14 (23)	25 (28)
Psykologen steller med alvorlige saker	46 (77)	65 (72)
Ikke-besvart	40	10

en større del av befolkningen nå er kjent med hva yrkesgruppen holder på med. På den annen side er det grunn til å legge merke til at andelen som mener at psykologene klusser — er blitt noe større. Hvis vi nemlig tar for oss de som tar stilling til de to svaralternativer, er det faktisk en litt større andel nå enn før som synes at psykologene ofte og unødvendig klusser med saker og ting. De som mener at psykologene ofte klusser, er ikke nødvendigvis preget av noen sterk negativ innstilling til psykologer, men svaralternativet innebærer allikevel en kritisk undertone.

Spørsmål 3 (1969)

Har De noen formening om hvor godt psykologen stort sett gjør arbeidet sitt? (LES SVARENE)
Svært bra, jevnt bra, ikke særlig bra, dårlig, svært dårlig.

Spørsmål 3 (1984)

Mener De at psykologene stort sett gjør arbeidet sitt svært bra, jevnt bra, ikke særlig bra, eller dårlig?

De to spørsmålene er igjen nokså like. Når alternativet «svært dårlig» ikke ble tatt med i vår undersøkelse, er det fordi det var svært få som gjorde bruk av dette i 1969.

Tabell 6 gir en oversikt over svarfordelingene på spørsmål 3.

Blant de spurte i 1984 er det 80 % som mener at psykologene gjør bra arbeid. I 1969 var den tilsvarende andel 67 %. Dette er et nytt tegn på at psykologens «public image» er blitt bedret med årene.

Den mest påfallende endring finner vi imidlertid også her i andelen av «Ikke besvart». Hvis vi ser bort fra denne gruppen, er det en høy grad av stabilitet i svarfordelingen. Blant

Tabell 6: Hvordan psykologene gjør arbeidet sitt.

Svarkategori	Svarprosent	
	1969	1984
Svært bra	13 (17)	11 (12)
Jevnt bra	54 (72)	69 (76)
Ikke særlig bra	7 (9)	8 (9)
Dårlig (svært dårlig) . . .	1 (1)	2 (2)
Ikke-besvart	25	10

de spurte som hadde en mening om saken, var det i 1969 89 % som mente at psykologene gjør en bra jobb. I 1984 var andelen 88 %. Forskjellen ligger klart innenfor en tilfeldig-hetsmargin.

De neste fire spørsmålene vi skal ta for oss ble utarbeidet i forbindelse med undersøkelsen i 1984, og har ingen paralleller i den tidligere undersøkelse.

Vi vil skyte inn at spørsmålene ikke ble stilt i den rekkefølge som de her blir presentert. Alt i alt ble det stilt ca. 20 spørsmål om psykologi og psykologer. Spørsmål som gikk spesielt på psykologer — ble først stilt etter at intervjuobjektene hadde gjort seg ferdig med de spørsmål hvor de ble bedt om å peke ut en av flere yrkesgrupper. Spørsmål 4 nedenfor ble stilt umiddelbart etter spørsmål 1, og før spørsmål nr. 2 og 3.

Spørsmål 4 (1984)

VIS KORT. (Samme kort som ved spørsmål 1): Hvis et menneske, som er nedfor eller plaget av nervøsitet, skulle ønske å søke faglig hjelp, hvem burde vedkommende da først og fremst gå til? (AVMERK PÅ SKJEMAET).

Og hvem burde vedkommende dernest gå til? (AVMERK BARE ETT SVAR PÅ HVERT AV SPØRSMÅLENE.)

Spørsmålet er vinklet mot psykologien som helseprofesjon. Svarfordelingen sier derfor en god del om i hvilken grad psykologi er assosiert med klinisk psykologi i befolkningens øyne.

Tabell 7 viser hvordan svarene fordeler seg på de to spørsmål.

Tabell 7: Hos hvem søke hjelp hvis nedfor og nervøs.

Svarkategori	Svarprosent	
	Spm. først	Spm. dernest
Prest	6 (6)	11 (12)
Lege	42 (43)	32 (34)
Psykolog	44 (45)	38 (41)
Sosialarbeider	5 (5)	10 (11)
Lærer	1 (1)	2 (2)
Ikke-besvart	3	8

Psykologene er den yrkesgruppe de fleste mener man bør søke hjelp hos i forbindelse med depresjoner og nervøse plager. Psykolog blir hyppigst nevnt både som den man først og fremst bør gå til for å få hjelp, og også den man evt. dernest bør gå til for å få hjelp, hvis — og det ligger underforstått i spørsmålet — den man først burde gå til, ikke er tilgjengelig av en eller annen grunn.

Hvis man ser på begge spørsmål under ett, er det 82 % av intervjuobjektene som nevner psykolog. På den annen side: For ca. 20 % av befolkningen fremstår ikke psykologen som noen aktuell hjelper i forbindelse med depresjoner og nervøsitet. Det tilsvarende tall for legen er 25 %, for presten 82 % og for sosialarbeideren 86 %. Resultatene antyder at psykologen og legen i 1984 inntar en dominerende stilling i folks bevissthet når det gjelder å kunne yte hjelp for psykiske problemer, men også at psykologen — i det store og hele blir sett på som en mer relevant hjelper enn legen.

Tabell 7 gir ikke noen oversikt over hvem som foretrekkes som sekundær hjelpeinstans blant dem som i første omgang angir lege,

Tabell 8: Hvem gå til først og fremst; og dernest hvis nedfor og nervøs.

Først til	Dernest til (i %)					
	Prest	Lege	Psyko- log	Sosial- arbeider	Lærer	Ikke- besvart
Prest	—	60	27	10	3	0
Lege	8	—	80	5	2	5
Psykolog	17	61	—	14	2	6
Sosialarbeider	11	38	38	—	8	5
Lærer	(62)	(0)	(6)	(32)	—	(5)
Ikke-besvart	(0)	(3)	(0)	(0)	(0)	(97)

psykolog osv. Tabell 8 belyser dette. Tabellen viser hvem de som velger lege, psykolog osv. i første omgang, mener at en nervøs og nedfor person i neste omgang bør søke hjelp hos.

Blant de som først og fremst ønsker legehjelp, er det 80 % som i neste omgang ville foretrekke å gå til psykolog. Alternativt, er det 61 % blant de som først ville ønske seg psykologhjelp, som dernest ville søke lege. De som i første omgang vil søke hjelp hos prest eller sosialarbeider, fordeler seg på spørsmål om hvor de dernest ville søke hjelp — mer jevnt på forskjellige yrkesgrupper. Prosenttallene viser at legen og psykologen som hjelpere er mest sammenkoblet. Når vi i tabellen har satt lærer- og ikke-besvart-tallene i parentes, skyldes dette at vi her står overfor så små tall at de prosentmessig blir høyst usikre.

Spørsmål 5 (1984)

Hvilken av disse to setningene er De mest enig i: Mange som i dag søker psykologhjelp, ville kunne få bedre hjelp hos slekt, venner og naboer,

eller:

Mange som i dag søker hjelp hos slekt, venner og naboer, ville kunne få bedre hjelp hvis de gikk til psykolog.

Spørsmålet er formet på en slik måte at det setter profesjonell hjelp hos psykolog opp mot en populistisk grunnholdning. Særlig i midten av 70-årene var det mange talsmenn for sosiale nettverksideologier og for vektlegging av selvhjelpsgrupper og ikke-profesjonelle hjelpetiltak. Disse synspunkter satte sitt preg på den sosial-politiske debatt. Det er interessant å se hvor utbredte disse holdninger er i befolkningen i midten av 80-årene.

Tabell 9 viser hvordan svarene fordelte seg på det siste spørsmålet.

Omlag en fjerdedel av utvalget synes å ha mer tro på nytten av uformelle hjelpere enn på psykologhjelp. Hvis vi holder ikke-besvartgruppen utenom, er det imidlertid 70 % som mener at de som i dag søker hjelp i eget nærmiljø, ville kunne få bedre hjelp hvis de gikk til psykolog. En stor del av befolkningen gir altså tilkjenne at de har tro på psykologens

Tabell 9: Hjelp i nærmiljøet eller hos psykolog.

Svarkategori	Svarprosent
Bedre hjelp slekt, etc.....	27 (30)
Bedre hjelp psykolog.....	63 (70)
Ikke-besvart.....	10

evne til å hjelpe. Dette korresponderer for så vidt med svartendensen på flere av de andre spørsmålene som ble stilt.

Spørsmål 6 (1984)

Hvilken av disse to setningene er De mest enig i:

Mange som i dag søker hjelp hos lege, sosialarbeider og prest vil få bedre hjelp hos psykolog, eller:

Mange som i dag søker psykolog-hjelp ville kunne få bedre hjelp hos lege, prest eller sosialarbeider.

Spørsmålet har likhetstrekk med det foregående — men psykolog-hjelp blir her sett i forhold til annen profesjonell hjelp.

Tabell 10 gir en oversikt over svarfordelingen.

Svarfordelingen må påny kunne sies å bygge opp under psykologens yrkesmessige selvfølelse. Over halvparten av befolkningen mener at mange som i dag søker hjelp hos andre profesjonelle hjelpere, ville kunne få bedre hjelp hos psykolog. Holdes vet-ikke-gruppen utenfor, øker prosentandelen til 60. Svarfordelingen tyder på at det i befolkningen er tilstede en utbredt positiv holdning til psykologen som ressursperson.

Psykologholdningers indre konsistens

Det vil være av interesse å få belyst i hvilken grad holdninger til psykologer står for en distinkt holdnings-dimensjon. En måte å under-

Tabell 10: Hjelp hos psykolog eller hos annen yrkesutøver.

Svarkategori	Svarprosent
Bedre hjelp psykolog.....	52 (60)
Bedre hjelp lege, etc.	35 (40)
Ikke-besvart.....	14

søke dette på er å beregne interkorrelasjonen mellom svarene på de holdningsspørsmål som er omtalt ovenfor.

I den grad svarene er interkorrelert, vil dette kunne sees som tegn på at svarene på de enkelte spørsmål er et resultat av en mer generell underliggende positiv eller negativ holdning til psykologer.

Gitt en positiv interkorrelasjon, er det mulig å tenke seg en holdningsskala som den enkelte intervjupersoner kan plasseres i forhold til. Det sier seg selv at en skala-skåre basert på data om hvordan en person har forholdt seg til flere ulike spørsmål, vil gi mer pålitelig informasjon om personens holdning til psykologer enn hvis vi bare tar for oss svarene på ett enkelt spørsmål.

I stedet for å begynne med en korrelasjonsanalyse, har vi startet ut fra den annen side og konstruert to holdningsskaler — for så i neste omgang å undersøke om skalaene har en tilfredsstillende indre reliabilitet.

Vi har kalt de to skalaene henholdsvis psykofili- og psykofobi-skalaen. Fili står som kjent

for tiltrekning, hengivenhet og kjærlighet, og fobi for angst og unnvikelse. Psykofili-skalaen er bygget opp slik at skåreverdien blir høyere jo mer positivt en person forholder seg til psykologer i forskjellige sammenheng. Når det gjelder psykofobiskalaen — er forholdet motsatt idet vi her har gitt høyere skåreverdi jo mer unngående og negativt en person uttrykker seg om psykologer. Hver av de to skalaene er bygd opp etter de skåringsregler/poengberegninger som er angitt i skjema 1. Ledd nr. viser til rekkefølgen spørsmålene ble stilt under intervjuet. Nr. i parentes etter ledd-nr. angir den spørsmålsnummerering som er brukt ovenfor.

Når vi valgte å konstruere to skalaer — var det for å trekke med oss intervjuobjekter som hadde unnlatt å svare på noen av spørsmålene og for å differensiere mellom mangel på svar og «negative» svar. Videre bestemte vi oss for at alle spørsmål burde gis den samme vekt, bortsett fra spørsmålet om hos hvem man først og fremst og dernest burde søke faglig hjelp. Her foretok vi en sammenslåing av svarene, slik at disse

Skjema 1: Prinsippene for konstruksjon av psykolog-skalaene.

Ledd	Innhold	Psykofili	Psykofobi
1 (1)	Hvilken yrkesgruppe mest menneskekunnskap	Svar: Psykolog = 2 poeng	Svar: Prest, lege, sosialarbeider eller lærer = 2 poeng
2a (4)	Hos hvem først søke hjelp	Svar: Psykolog = 2 poeng	Svar: Prest, lege, sosialarbeider eller lærer = 1 poeng Svar: Psykolog = 0 poeng på spm. 2a og 2b.
2b (4)	Hos hvem dernest søke hjelp	Svar: Psykolog = 1 poeng	Svar: Prest, lege, sosialarbeider eller lærer = 1 tilleggspoeng
3 (3)	Hvordan psykologen gjør arbeidet sitt	Svar: Svært bra = 2 poeng Svar: Jevnt bra = 1 poeng	Svar: Dårlig = 2 poeng Svar: Ikke særlig bra = 1 poeng
4 (2)	Hvordan psykologen forholder seg til arbeidsoppgaver	Svar: Arbeider alvorlig = 2 poeng	Svar: Klusser = 2 poeng
5 (5)	Psykologhjelp vs hjelp i nærmiljøet	Svar: Psykologhjelp bedre = 2 poeng	Svar: Bedre hjelp hos andre = 2 poeng
6 (6)	Psykologhjelp vs hjelp andre yrkesgrupper	Svar: Psykologhjelp bedre = 2 poeng	Svar: Bedre hjelp hos andre = 2 poeng

på begge skalaer kunne gi verdiene 2, 1 og 0.

Skalaene er bygd opp slik at de gir en teoretisk skårespredning fra 0 til 12. En skåreverdi på 12 på fili-skalaen betyr at en intervjuperson har gitt uttrykk for en maksimalt positiv innstilling til psykologer på alle spørsmål han ble stilt overfor. Motsvarende vil en skåreverdi på 12 på fobi-skalaen si at en person på alle spørsmål konsekvent har valgt det for psykologene mest negative alternativ.

Tabell 11 gir en oversikt over skårefordelingen på de to skalaer. Som man ser er det en klar tendens mot høyere skåreverdier på fili enn på fobi-skalaen. Dette kommer også til uttrykk i gjennomsnittsverdiene på de to skalaer.

Tabell 12 viser korrelasjonen mellom leddene på fili-skalaen og også hvordan de enkelte ledd korrelerer med skalaen som helhet. Når det gjelder denne siste analysen — har vi utelatt alle intervjuobjekter hvis skalaskåre baserer seg på mer enn 3 ubesvarte spørsmål. I alt utgjorde denne gruppen 50 personer, hvorav 29 ikke hadde besvart fire spørsmål, 15 — fem spørsmål, 3 — seks spørsmål og 3 alle de syv spørsmålene som ble stilt. N-verdien for korrelasjonene mellom leddene og totalskåren bygger derfor bare på 899 personer.

Den relativt moderate korrelasjon mellom flere av leddene understreker betydningen av å gjøre bruk av en samle-skåre for å vurdere intervjuobjektens holdning til psykologer.

Tabell 13 gir tilsvarende opplysninger om fobi-skalaen. Også her har vi ved beregningen av korrelasjonen mellom de enkelte ledd og totalskåren utelatt intervjuobjektene som ikke har besvart 4 eller flere av de underliggende spørsmål.

Tabell 11: Skårefordelingen på psykolog-skalaene.

Poengsum	Frekvenstall	
	Fili-skalaen	Fobi-skalaen
12	35	4
11	117	21
10	64	27
9	113	19
8	112	44
7	105	53
6	80	62
5	59	82
4	69	98
3	62	138
2	59	137
1	46	71
0	38	193
N	949	949
M	6,68	3,57
SD	3,34	2,99

Det er forøvrig viktig å være oppmerksom på at leddskårene inngår i skalaskårene og at korrelasjonene følgelig er høyere enn hvis leddskårene var blitt trukket fra. Det er ellers interessant at synet på psykologhjelp og annen hjelp (i nærmiljøet eller av andre yrkesgrupper) synes å utgjøre en sentral komponent i begge skalaer.

La det spesielt være nevnt at samtlige leddkorrelasjoner på begge skalaer er statistisk signifikante på .001 nivået.

For å få et samlet mål på skalaenes reliabilitet i betydningen indre konsistens — har vi beregnet Alpha-verdien for hver av skalaene. Psykofili-skalaen oppnår en Alpha-koeffisient på .70, og psykofobi-skalaen en koeffisient på .64. De to reliabilitetskoeffisientene må ses i lys av at måleinstrumentene er basert på et beskjedent antall enkeltobservasjoner. På den annen side

Tabell 12: Korrelasjonen (r) mellom leddene på psykofili-skalaen ($N = 949$).

Ledd	Innhold	2	3	4	5	6	7
1	Hvem høyest menneskekunnskap.....	.47	.23	.15	.22	.30	.65
2	Fra hvem søke faglig hjelp.....	—	.25	.19	.25	.35	.63
3	Hvordan gjør arbeidet sitt.....		—	.31	.26	.30	.50
4	Hvordan forholder seg til arb.oppg.....			—	.35	.33	.60
5	Psykologhjelp vs hjelp i nærmiljøet.....				—	.37	.63
6	Psykologhjelp vs hjelp andre fagfolk.....					—	.70
7	Psykofili-skåre ($N = 899$).....						—

Tabell 13: Korrelasjonen (r) mellom leddene på psykofobi-skalaen (N = 949).

Ledd	Innhold	2	3	4	5	6	7
1	Hvem høyest menneskekunnskap.....	.37	.12	.13	.20	.26	.63
2	Fra hvem søke faglig hjelp.....	—	.17	.12	.23	.30	.63
3	Hvordan gjør arbeidet sitt.....		—	.32	.28	.23	.46
4	Hvordan forholder seg til arb.oppg.....			—	.29	.27	.58
5	Psykologhjelp vs hjelp i nærmiljøet.....				—	.33	.65
6	Psykologhjelp vs hjelp andre fagfolk.....					—	.69
7	Psykofobi-skåre (N = 899).....						—

er det grunn til å peke på at det tradisjonelt blir stilt krav om en koeffisient på .70 for å si at en holdningsskala har en tilfredsstillende reliabilitet.

Variasjonen i psykologholdninger

Den neste oppgave vi stilte oss var å forsøke å få et samlet bilde av befolkningens holdninger til psykologer. Skjønnsmessig mener vi det er grunn til å anta at informantene som har oppnådd en skåre på 10, 11 eller 12 på psykofili-skalaen har en svært positiv holdning til psykologer, og at de som har oppnådd en skåre på 7, 8 eller 9 på samme skala, har en moderat positiv holdning. Motsvarende vil vi anta at de som har fått en skåre på over 6 på psykofobi-skalaen har et overveiende negativt syn på psykologer, og at de som har fått en skåre på over 9 — er preget av ganske sterk negativitet.

En skåre på 6 eller lavere på begge skalaer kan stå for at det er like mange positive og negative holdningskomponenter og/eller at flere spørsmål er blitt stående ubesvart. Teoretisk er det mulig — hvis alle spørsmål er besvart — å oppnå skåreverdier 6 på begge skalaer. Men blir skåren over 6 på den ene — vil den bli tilsvarende under 6 på den annen. Dessuten gjelder: Jo flere ubesvarte spørsmål, desto større er sannsynligheten for at intervjuobjektet er ubestemt, usikker og uengasjert når det gjelder forholdet til psykologer. Hvis han derimot oppnår en skåre på over 6 på en av skalaene må han antas å være preget av et visst engasjement. Vårt resonnement gir altså som resultat at det ikke er mulig å skille mellom nøytralitet i betydningen like sterke positive og negative komponenter, og i betydningen en distansert likegyldighet. I begge tilfeller vil

intervjuobjektet på begge skalaer oppnå skåreverdier på mellom 0 og 6.

Hvis vi legger synspunktene ovenfor til grunn, kan vårt befolkningsutvalg inndeles i følgende undergrupper:

Svært positiv holdning til psykologer, psykofili-skåre > 9	23 %
Moderat positiv holdning, psykofili-skåre > 6 og < 10	34 %
Neutral, ubestemt, usikker	26 %
Moderat negativ holdning, psykofobi-skåre > 6 og < 10	12 %
Svært negativ holdning, psykofobi-skåre > 9	5 %

Våre resultater antyder at omlag 3/4 av befolkningen har en bevisst holdning til psykologer, og at det blant de som har en bevisst holdning er omlag 3/4 positive og 1/4 negative.

Det er interessant å merke seg overensstemmelsen som er til stede mellom våre egne data og Guests amerikanske surveyresultater fra 1946, som vi tidligere har referert til. Guest fant at 62 % hadde fått et godt inntrykk av psykologer, at 15 % satt igjen med et negativt inntrykk, mens 23 % ikke ville eller kunne svare. Våre tilsvarende prosenttal er henholdsvis 57, 17 og 26.

Overensstemmelsen må ikke tolkes dit hen at den norske befolknings holdning til psykologer i 1984 tilsvarende den amerikanske befolknings holdning i 1946. Vi vil heller se overensstemmelsene som uttrykk for at det kanskje begge steder over de siste 50 år ikke har funnet sted noen stor balanseendring i positiv eller negativ retning, men at bildet av psykologer er blitt mer utdypet og at intensjonsdybden er blitt større når det gjelder folks standpunkttagning og meningsyttringer om psykologer. Sam-

menligningen med de norske gallup-resultater fra 1969 støtter opp under en slik hypotese.

Blant de tre nokså identiske spørsmål som ble stilt i 1969 og 1984 går det ene på hvilken yrkesgruppe som ansees å være den beste menneskekjenner. De som unnlater å svare psykolog på spørsmålet kan isolert sett ikke uten videre karakteriseres å ha en negativ holdning til psykologer. Økningen i andelen som nevner psykolog, kan tolkes som uttrykk for en oppmerksomhetsendring. Likeledes kan den vesentlige reduksjon i vet-ikke-gruppen på spørsmålet om psykologer klusser eller steller med alvorlige ting, mer sees som uttrykk for en endring i kunnskapsnivå enn en holdningsendring. Først når vi kommer til spørsmålet om hvordan psykologene gjør arbeidet sitt, står vi overfor svaralternativer som klart reflekterer positive og negative vurderinger. Imidlertid finner vi også her, når vi ser bort fra reduksjonen i vet-ikke-gruppen — at det blant de som tar standpunkt, er det en påfallende lik fordeling mellom andelen positive og negative.

Hvis det skulle vise seg at psykologholdninger på sosiologisk makro-nivå står for stabile strukturer, vil det være naturlig å stille spørsmål om psykologyrket har tatt over et konsept som går vesentlig lenger tilbake i tid enn yrkets aktuelle akademiske forankring. Undertegnede (Christiansen, 1984) har tidligere gitt en litt mer utfyllende beskrivelse av et slikt perspektiv. Det forhold at det finnes personer som har meninger om psykologer uten at de noengang har truffet, sett eller hørt en psykolog, støtter opp om en slik tankegang.

Når det gjelder bemerkningen ovenfor om at de anvendte holdningsskalaer inneholder ledd som mer går på oppmerksomhet enn på vurderinger, er det viktig å føye til at det er vist at alle skalaenes grunnelementer (ledd) korrelerer seg imellom på en akseptabel måte ($p < .001$).

Det neste spørsmål vi stilte oss er hvilken korrelasjon som er til stede mellom psykofili- og psykofobiskalaen. Våre beregninger gav $r = -.84$.

Den relativt høye negative korrelasjon mellom skalaene, og det faktum at fili-skalaen viser høyest reliabilitet, — har ført til at vi i de vi-

dere analyser i hovedsak har gjort bruk av denne ene skalaen.

Hvor stor forskjell er det på psykologer?

Blir psykolog-profesjonen opplevd som en samling individualister med forskjellige kunnskaper og ferdigheter, hvor noen er kyndige og andre er ukyndige? Eller tillegges yrkesgruppen fellestrekk som overskygger de individuelle forskjeller?

For å få vite litt om i hvilken grad befolkningen ser på psykologene som medlemmer av en homogen yrkesgruppe — på linje med legenes profesjonstilhørighet — stilte vi følgende spørsmål:

«Blant alle yrkesgrupper er det forskjell mellom de mest og minst dyktige. Når det gjelder leger og psykologer, hvor mener De avstanden mellom den mest dyktige og minst dyktige er størst?»

Svarene på spørsmålet fordelte seg slik:

Størst avstand blant psykologene.....	21 %
Størst avstand blant legene.....	23 %
Ingen forskjell.....	47 %
Vet ikke.....	10 %

Vi ble overrasket over å finne at psykologene blir sett på som en like homogen yrkesgruppe som legene. Forskjellen i psykologenes favør på 2 prosentpoeng blant de som ser en forskjell på yrkesgruppene, ligger innenfor grensen for tilfeldighet. Nærmere 50 % mener at det ikke er noen forskjell. Likeledes ble vi overrasket over at bare 10 % av intervjuobjektene sier at de ikke vet eller at de ikke kan ta stilling til spørsmålet.

Resultatene antyder at befolkningen for øyeblikket ser på psykologyrket som en enhetlig og homogen profesjon.

Forskjellen mellom psykolog og psykiater

Det blir ofte antatt at folk flest ikke vet hva som er forskjellen på en psykolog og en psykiater. Når vi finner at psykologen fremstår som den fagpersonen de fleste først og fremst ønsker hjelp hos i forbindelse med depresjoner og nervøse problemer — kan vi ikke se bort fra at mange av informantene ikke har tenkt på

psykolog spesielt, men at de like mye har hatt en psykiater som en psykolog i tankene.

For å få svar på i hvilken grad befolkningen diskriminerer mellom disse to yrkesgrupper, ble alle intervjuobjektene som svarte «lege» på spørsmålet om hvem man først og fremst eller dernest burde oppsøke når man var nedfor og plaget av nervøsitet, stilt følgende tilleggs-spørsmål:

«Når De svarte at vedkommende burde gå til lege, tenkte De da på en almenpraktiserende lege eller på en psykiater, det vil si en lege som har spesialisert seg på behandling av nervøse og mentale lidelser, eller tenkte De ikke på hva slags lege det burde være?»

På samme måte ble det til alle intervjuobjekter som svarte «psykolog» på et av de to spørsmålene — stilt et tilleggs-spørsmål:

«Når De svarte at vedkommende burde gå til psykolog, tenkte De da på en psykolog til forskjell fra en psykiater — eller ser De på disse to yrkesgrupper som nokså like?»

Tilleggs-spørsmålene ble formulert ut fra følgende resonnering: Hvis en person sier at man burde gå til en psykolog og han deretter sier at han her tenker på psykolog til forskjell fra psykiater — er det all mulig grunn til å tro at vedkommende diskriminerer mellom de to yrkesgrupper. Hvis intervjuobjektet sier at han ser på psykologer og psykiatere som nokså like — er diskrimineringen mer usikker. Vi vil tolke dette svaralternativet som uttrykk for en mangelfull diskriminering, bortsett fra i det tilfellet hvor intervjuobjektet først sier man burde gå til lege — og fremhever at han med lege tenkte på en psykiater, og sekundært nevner psykolog — og her tilføyer at han ser på psykiater og psykolog som nokså like. Det faktum at han med psykiater i tankene velger alternativet lege og ikke psykolog — må tolkes som et tegn på at han er i stand til å skille mellom de to yrkeskategorier.

For de intervjuobjektene som har psykolog som første valg — og som sier at psykolog og psykiater er nokså like, og som subsidiært nevner lege — og sier han her tenker på psykiater — er det sannsynlig at det foreligger en sammenblanding. Hvis en person har nevnt lege og tenkt på psykiater, og har nevnt psykolog som primær hjelpeinstans, vil det etter vår mening

være rimelig å vente — hvis en diskriminerings-evne er tilstede — at vedkommende sier at han tenkte på psykolog til forskjell fra psykiater. Som nevnt, vil vi under de aller fleste betingelser ta svaret psykolog og psykiater nokså like — som uttrykk for manglende differensiering.

Det hovedproblem vi står overfor er at de to alternativene som ligger innebygget i det utdypende psykologspørsmål — ikke er gjensidig ekskluderende. Det er mulig å se på de to yrkesgrupper som nokså like og likevel tenke på hver enkelt som forskjellig fra den annen. I tillegg til å spørre om man ser på de to yrkesgruppene som nokså like — burde man også ha fått frem om psykolog og psykiater blir oppfattet å stå for ett og det samme eller for forskjellige yrker.

Som tidligere nevnt fant vi at 82 % av de spurte hadde psykolog eller lege som deres første valg og 74 % psykolog eller lege som annet valg.

Blant de som nevnte psykolog (som første eller annet valg), var det 47 % som sier at de tenkte på psykolog til forskjell fra psykiater. Overført til totalutvalget utgjør dette 38 %.

Det var noen flere som gav dette svaret blant de som først enn blant de som dernest ville gå til psykolog. Prosentdelen var henholdsvis 50 og 44.

Videre, blant de som nevnte lege (som første eller annet valg) var det 31 % som sa de tenkte på legespesialist/psykiater, og 51 % som tenkte på almenpraktiserende lege. Det var flere som tenkte på den almenpraktiserende blant de som først enn blant de som dernest ville gå til lege. Prosentandelen var henholdsvis 64 og 35. Motsvarende var andelen som sa de tenkte på legespesialist/psykiater 23 % og 43 %. Andelen som tenkte på psykiater var altså høyest i gruppen som så på lege som sekundær hjelpeinstans.

Blant de som hadde lege som første valg — og som her tenkte på psykiater — og som hadde psykolog som annet valg, var det 54 % (N = 38) som sa at de så på psykolog og psykiater som nokså like. Overført til totalutvalget utgjør dette 4 %.

Siden våre resultater bygger på oppfølgende spørsmål i forbindelse med svarene lege og psykolog, har vi ikke nådd den delen av utvalget som har unngått disse svarene. Dette utgjør imidlertid bare en ganske beskjeden an-

del — bare ca. 10 %. Selv om denne gruppen skulle bestå av særdeles velinformerte informanter, vil den bare kunne øve en begrenset innvirkning på totalbildet. Vi står altså tilbake med funn som tyder på at rundt halvparten av befolkningen i våre dager diskriminerer mellom psykolog og psykiater.

Våre resultater kan dessuten sies å peke i retning av at for ca. 28 % av befolkningen står den almenpraktiserende lege som den primære hjelper ved mentale lidelser, mens psykiateren fremtrer som en man først bør oppsøke i annen omgang — etter at man har forsøkt å få hjelp hos almenpraktiserende lege, eller — og det gjelder for overraskende mange — etter at man først har ønsket å få hjelp hos psykolog.

Kjennskap til hvor man kan få psykologhjelp

På bakgrunn av at folk flest har en positiv innstilling til psykologhjelp, er det nærliggende å spørre om de vet hvor slik hjelp kan skaffes. For å få svar på dette stilte vi følgende spørsmål:

«Hvis De skulle ha behov for psykologhjelp, vet De hvor De kan få slik hjelp?»

Blant de spurte var det 54 % som svarte bekreftende, 28 % som svarte benektende, og 18 % som sa de var usikre eller som ikke ville svare. Resultatet antyder at bare litt over halvparten av befolkningen vet hvor de kan henvende seg for å få psykologhjelp.

En ting er å vite *hvor* man kan få psykologhjelp. Et annet spørsmål går på opplevelsen av hvor lett eller vanskelig det er å få slik hjelp. For å få belyst dette, stilte vi dette spørsmålet:

«Her De bor nå, mener De det er lett eller vanskelig å få psykologhjelp når det er behov for det?»

59 % mente det var lett å få psykologhjelp, 33 % mente det var vanskelig, og 8 % fant ikke å kunne ta stilling.

Det faktum at det er en større andel som mener det er lett å få psykologhjelp der de nå bor enn det er som vet hvor de kan få slik hjelp, er kanskje litt overraskende. Misforholdet skyldes sannsynligvis at det ene spørsmål går på kunnskap og det annet på mening og

at det er mer uforpliktende å mene enn å vite. Det ene av de to spørsmål er dessuten mer personlig i formen.

Til de som svarte at de anså det som vanskelig å få psykologhjelp når det er behov for det, stilte vi dette tillegsspørsmål:

«Skulle De gjerne ha sett at slik hjelp var lettere tilgjengelig?»

Blant de spurte var det 72 % som svarte bekreftende, 23 % som svarte benektende og 5 % som ikke kunne ta stilling.

En nærmere analyse av svarene viser en klar tendens til at ønske om mer tilgjengelig psykologhjelp er assosiert med kjennskap til hvor en kan få slik hjelp ($p < .05$).

Når vi stilte spørsmålet om tilgjengeligheten av psykologhjelp var det dels for å få klarlagt hvor stor andel av befolkningen som ønsker seg en bedre tilgang på slik hjelp, og dels for å få en slags sjekk på holdbarheten av den konstruerte psykofili-skala.

I forhold til totalutvalget utgjør den undergruppe som sier at de skulle ønske at psykologhjelp var lettere tilgjengelig 24 %. Dette antyder at en fjerdedel av befolkningen gjerne så at psykologhjelp var mer tilgjengelig enn hva som er tilfelle. Andelen utgjør omtrent den samme andel, som vi på annen måte er kommet frem til, har en svært positiv holdning til psykologer.

I hvilken grad er det en sammenheng mellom plassering på psykofili-skalaen og kunnskap om hvor man kan få psykologhjelp, og i neste omgang, ønske om at slik hjelp burde være lettere tilgjengelig?

Vi finner positive korrelasjoner i forbindelse med begge forhold. Psykofili-skalaen korrelerer .24 ($p < .001$) med kunnskap om hvor psykologhjelp kan fåes, og .27 ($p < .001$) med ønske om lettere tilgjengelighet. Derimot er det ingen korrelasjon mellom psykofili-skalaen og hvor lett eller vanskelig det antas å være å få psykologhjelp mer generelt.

Det faktum at vi finner en positiv korrelasjon mellom psykofili-skalaen og ønske om at psykologhjelp bør være lettere tilgjengelig, vil vi se på som et tegn på skalaens validitet.

Sammendrag

Vi har presentert data som viser at psykologprofesjonen i Norge over de siste 15 år er blitt mer synliggjort enn tidligere. Psykologyrket blir sett på som en enhetlig profesjon og med en stor grad av homogenitet i yrkesutøvernes faglige kyndighet. Yrket blir oppfattet som en helseprofesjon. Omlag halvparten av befolkningen vet hva som ligger i yrkestitlene psykolog og psykiater. Ca. 60 % av befolkningen har en positiv holdning til psykologer, mens ca. 15 % har en negativ holdning, og ca. 25 % er usikre og ubestemte. Det er minst 4 personer som er sterkt positive for hver som er sterkt negativ i sin grunnholdning. Det er et samsvar mellom en positiv holdning til psykologer og ønsker om at psykologhjelp burde være mer tilgjengelig. Omlag en fjerdedel av befolkningen ville gjerne sett at det var lettere å få psykologhjelp enn hva som er tilfelle i dag.

I en etterfølgende artikkel skal vi se nærmere på hvilke bakgrunnsvariabler som går sammen med forskjellige psykologholdninger.

Thumin, F. J., & Zebelman, M. Psychology versus psychiatry: A study of public image. *American Psychologist*, 1967, 22, 282-286.

Webb, A. R., & Speer, J. R. Prototype of a profession: Psychology's public image. *Professional Psychology: Research and Practice*, 1986, 17, 5-9.

Referanser

- Baklien, Halvorsen B. *Psykologprofesjonen og dens omgivelser*. Oslo: Sosiologisk institutt, 1971. (Hovedoppgave).
- Baklien, H. B. *Psykologprofesjonen og dens omgivelser*. Oslo: NAVF's Utredningsinstitutt. Utredningen om forskning og høyere utdanning. 1976: 6.
- Christiansen, B. Hvordan psykologyrket oppfattes i den norske befolkning. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 1974, 11, 3-16.
- Christiansen, B. Psykologprofesjonen og dens omgivelser. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 1976, 13, 2-17.
- Christiansen, B. Om psykologprofesjonens røtter. I P. A. Holter, S. Magnussen, & S. Sandsberg (Eds.): *Norsk psykologi i 50 år*. Oslo: Universitetsforlaget, 1954.
- Guest, L. The public's attitudes toward psychologists. *American Psychologist*, 1948, 3, 135-139.
- Hodge, R. W., Siegel, P. H., & Rossi, P. H. Occupational prestige in the United States, 1925-63. *American Journal of Sociology*, 1964, 70, 286-302.
- McGuire, T. G. Markets for psychotherapy. I G. Vandebos (Ed): *Psychotherapy: Practice, research, policy*. Beverly Hills, Ca.: Sage Publ., 1980.
- Taube, C. A., Burns, B. J., & Kessler, L. Patients of psychiatrists and psychologists in office-based practice: 1980. *American Psychologist*, 1984, 39, 1435-1447.